

OKTATÁSMÓDSZERTANI FÜZETEK

TÓKEY BALÁZS

A TANTERMI ELŐADÁSOK A JOGÁSZKÉPZÉSBEN

OKTATÁSMÓDSZERTANI FÜZETEK III.
**A TANTERMI ELŐADÁSOK
A JOGÁSZKÉPZÉSBEN**

TÓKEY BALÁZS

**A TANTERMI
ELŐADÁSOK A
JOGÁSZKÉPZÉSben**

Az Igazságügyi Minisztérium „Jogászképzés színvonalának emelését célzó programok” keretében támogatott „Az egyetemi jogászképzés komplex oktatásmódszertani fejlesztése” című alprojekt részeként készült oktatást támogató eszköz.

Sorozatszerkesztő:

Fleck Zoltán

© Tókey Balázs, 2017

ISBN: 978-963-284-893-8 978-963-284-894-5 (online)

ISSN: 2559-9534

Felelős kiadó:

az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állami és Jogtudományi Kar dékánja

Projektvezető: Sándor Júlia

Kiadói szerkesztő: Gaborják Ádám

Technikai szerkesztő: Durmits Ildikó

Tipográfia: Takács Viktória

Borítóterv: Csele Kmotrik Ildikó

TARTALOM

Miről és kinek szól ez a füzet?	1
Az ELTE ÁJK jogászhallgatóinak véleménye a tantermi előadásokról	3
Oktatói tapasztalatok a tantermi előadásokkal kapcsolatban	5
Általános kérdések a tantermi előadásokkal kapcsolatban	11
<i>Egy vagy több előadó az egyes tárgyak esetén</i>	11
<i>A tantermi előadások szerepe a levelező tagozaton</i>	12
<i>A tantermi előadások és a szemináriumok összehangolása</i>	13
<i>Az előadások rögzítése és nyilvánossága</i>	14
<i>Az előadások időtartama</i>	15
<i>Az előadások látogatásának kötelezővé tétele</i>	15
A tantermi előadásokkal kapcsolatban felmerülő kérdések, problémák és tanácsok	16
<i>Felkészülés az előadásra</i>	16
<i>Az előadás tartalmának, szerkezetének összeállítása</i>	18
<i>Az előadói stílus megválasztása és az előadói módszerek</i>	19
<i>Technikai eszközkészlet</i>	20
Zárszó	22
Felhasznált irodalom	23
Mellékletek	24
<i>Hallgatói felmérés: tantermi előadások az ELTE ÁJK jogászképzésében</i>	24
<i>A négy kari oktatóval készült interjúk kérdései</i>	26

1 MIRŐL ÉS KINEK SZÓL EZ A FÜZET?

Ennek a füzetnek a középpontjában a jogászképzés meghatározó részét képező tantermi előadások állnak. Az eredeti koncepció az volt, hogy megpróbáljunk segítséget nyújtani az ELTE ÁJK oktatóinak abban, hogy hogyan fejleszthetik tovább a tantermi előadásukat. Tekintettel azonban arra, hogy magáról a prezentációról számos szakirodalom érhető el, nem láttuk egy olyan anyag összeállításának az értelmét, amely egyszerűen csak összefoglalja az eddig már közzétett tudást és ismereteket arról, hogy hogyan kell prezentációt tartani. Ráadásul a hozzáférhető anyagok elsősorban a rövid konferencia-előadásokra fókuszálnak, és értelemszerűen nincsenek tekintettel a hazai jogászképzés sajátos körülményeiből fakadó sajátos követelményekre. Így a vizsgálódásunkat kiszélesítettük, és előzetesen azt is megpróbáltuk felmérni, hogy milyen szerepe van jelenleg a tantermi előadásoknak, milyen az általános megítélésük Karunkon, milyen tapasztalatok állnak rendelkezésre, és csak ezek feldolgozása után vállalkoztunk arra, hogy áttekintsük a tantermi előadások megtartásával kapcsolatos konkrét kérdéseket és problémákat.

Ezért első lépésként arra vállalkoztunk, hogy felmérjük a keresleti oldalt. Azaz összeállítottunk egy online kérdőívet a hallgatók számára, amelyet több mint négyszázan töltöttek ki. A felméréssel elsősorban arra kerestünk válaszokat, hogy az ELTE ÁJK diákjai mit gondolnak a tantermi előadásokról: mennyire látogatják jelenleg az előadásokat, és azokról mi általában a véleményük. Valamint ehhez kapcsolódóan arra voltunk kíváncsiak, hogy szerintük egyáltalán szükség van-e az előadásokra a jogászképzés keretében, és ha igen, akkor milyen lenne számukra az ideális tantermi előadás. Az eredmények közül már itt ki kell emelnünk, hogy a diákok jelentős többsége nem elutasító a tantermi előadásokkal szemben, és úgy gondolja, hogy azok hasznos szerepet tölthetnek be a jogászképzésben. Ugyanakkor a hallgatók többségének az a véleménye, hogy jelenlegi formájukban az ELTE ÁJK-n megtartott előadások valamilyen oknál fogva mégsem hasznosak a számukra.

Ezenkívül úgy gondoltuk, hogy a hallgatói tapasztalatok és igények felmérése mellett érdemes lenne megpróbálni összegyűjteni az előadástartással kapcsolatos kari tapasztalatokat is. Ennek megvalósítására azt a módszert választottuk, hogy négy olyan kari oktatóval készítettünk interjút, akik a lehetőségekhez képest megfelelően „reprezentálják” a Kart, ugyanakkor saját területükön

”

***...jelentős
tudásanyag
összegyűlt már
a karon ezen
a téren, amelynek
feldolgozása és
megismertetése
más oktatók
számára is
hasznos lehet.***

jó, illetve tapasztalt előadónak számítanak. Őket nemcsak arról kérdeztük, hogy mi a véleményük a tantermi előadásokról, hanem az ezen a területen szerzett tapasztalataikat is megpróbáltuk összegyűjteni. Az interjúk alapján az állapítható meg, hogy egy jelentős tudásanyag összegyűlt már a karon ezen a téren, amelynek feldolgozása és megismertetése más oktatók számára is hasznos lehet.

Az anyag első része így a hallgatói kérdőív tanulságait, valamint az oktatókkal készült interjúkból szerzett tapasztalatokat foglalja össze. A második rész pedig alapvetően az első rész eredményeire épít: a jogászképzés részét képező tantermi előadások vonatkozásában felmerülő problémákra kíván hasznosítható és a gyakorlatban is alkalmazható ötleteket adni. Ennek keretében egyaránt felmerülnek mind általános, átfogó kérdések, mind a részletekbe menő, technikai megoldások is. Természetesen ebbe a részbe igyekeztünk beépíteni az általunk vizsgált prezentációkkal kapcsolatos szakirodalomból azt a tudásanyagot is, amely a jogászképzés részét képező tantermi előadások megtartásakor hasznosítható.

Tisztában vagyunk azzal, hogy az általunk végzett vizsgálatok a jellegüknél fogva csak meglehetősen korlátozott eredményeket szolgáltathattak. Éppen ezért a füzet végén röviden kitérünk arra is, hogy a levont tanulságok alapján milyen további kutatásokat lehetne végezni mind a hallgatói igények és tapasztalatok felmérése, mind az eddig felhalmozott tudás minél hatékonyabb feltérképezése és megosztása végett.

2 AZ ELTE ÁJK JOGÁSZHALLGATÓINAK VÉLEMÉNYE A TANTERMI ELŐADÁSOKRÓL

Ahhoz, hogy az ELTE ÁJK oktatóinak segítséget lehessen nyújtani abban, hogy hogyan fejleszhetnék az általuk tartott tantermi előadásokat, első lépésként azt kellett felmérnünk, hogy milyenek az ezzel kapcsolatos hallgatói igények. Természetesen nem gondoljuk azt, hogy a tantermi előadásoknak kizárólag a diákok által megfogalmazott elvárásokhoz kellene igazodniuk, ugyanakkor azokra szükségszerűen tekintettel kell lenniük az előadónak. Hiszen vannak olyan szempontok, illetve igények, amelyeket egyes hallgatók ugyan megfogalmazhatnak (pl. legyen olyan az előadás, hogy az azon való részvétel lényegében kiváltsa a vizsgára való felkészülést), de ezek irreálisak, és így értelemszerűen nem teljesíthetőek. Tehát több olyan elvárás is megjelenik hallgatói oldalon, amelyek kielégítésére az előadónak jellegüknél fogva nem kell törekedniük. A diákok igényei azonban jellemzően nem ilyenek, hanem alapvetően reálisak, amelyekre szükségszerűen tekintettel kell lenniük az oktatóknak, mert ha ezeket nem veszik figyelembe, akkor a hallgatók jelentős többsége nem fog bejárni az előadásokra, és így az előadások biztosan nem tudják betölteni az oktatásban a számukra kijelölt szerepet.

Ezért e füzet összeállításának első lépése a hallgatók véleményének felmérése volt. Ezzel kapcsolatban az volt az elsődleges célunk, hogy minél több hallgató véleményét megismerhessük ezen a téren. Így egy online formában kitölthető, anonim kérdőívet választottunk, amelyet a Google Form segítségével szerkesztettünk meg (a kérdőív teljes szövege az 1. mellékletben található). Törekedtünk arra, hogy a kérdőív minél gyorsabban kitölthető legyen, mert így biztosítható a minél magasabb részvétel. Ez természetesen azzal járt, hogy viszonylag kevés kérdést tudtunk feltenni, és azok jellemzően olyan jellegűek voltak, ahol előre megadott válaszlehetőségek közül kellett választaniuk a hallgatóknak. Emellett a kérdőív eredményeiből leginkább csak az általános „közhangulatra” lehet következtetni abban a tekintetben, hogy meg se kíséreltük azt, hogy az egyes tárgyak vonatkozásában külön kérdéseket fogalmazzunk meg.

A felmérés eredményeit röviden összefoglalva azt állapíthatjuk meg, hogy a diákok többsége nem jár rendszeresen előadásokra, de ennek legfőbb oka nem az előadás mint oktatási módszer ab ovo elutasítása, hanem más tényezők magyarázzák ezt a jelenséget. Az előadások megítélése jelentősen eltér a nappali tagozatos és a levelező tagozatos hallgatók között. Egyrészt az utóbbiak

között még inkább elfogadott az előadás mint oktatási módszer, másrészt ők a ténylegesen megtartott előadásokkal is elégedettebbek. Ugyanakkor az mind a nappali, mind a levelező tagozatos hallgatókra igaz, hogy elsősorban azt várják az előadásoktól, hogy a vizsgára való felkészülésükben nyújtsanak segítséget (pl. a tananyag belüli összefüggésekre való felhívással, illetve segédanyagokkal).

OKTATÓI TAPASZTALATOK A TANTERMI ELŐADÁSOKKAL KAPCSOLATBAN

A hallgatói igények felmérése mellett az oktatói tapasztalatok összegyűjtése képezte még részét a füzet előkészítésének. Ahogyan korábban is utaltunk rá, azt a módszert választottuk, hogy négy olyan kari oktatóval készítettünk interjút, akik a lehetőségekhez képest megfelelően reprezentálják a Kart, ugyanakkor a saját területükön jó, illetve tapasztalt előadónak számítanak. Így az alábbi oktatókkal került sor a beszélgetésekre:

- Nagy Marianna, egyetemi tanár, Közigazgatási Jogi Tanszék;
- Vissy Beatrix, tanársegéd, Alkotmányjogi Tanszék;
- Fleck Zoltán, egyetemi tanár, Jog- és Társadalomelmélet Tanszék;
- Fuglinszky Ádám, egyetemi docens, Polgári Jogi Tanszék.

Az interjúk kb. egy-egy órák voltak, és egy előre meghatározott kérdéssorra épültek. Az interjúk alapját képező kérdések a 2. mellékletben olvashatók.

Az interjú első felében feltett kérdésekkel azt szerettük volna felmérni, hogy a megkérdezetteknek mi az általános véleményük a tantermi előadásról, mennyire tartják fontosnak azt a jogász-képzésben, és egyébként hogyan viszonyulnak hozzá. A válaszokból az derül ki, hogy az előadás fontosságát oktatóink alapvetően az alábbiakban látják:

- vezérfonalat és olyan előismereteket adhat, amelyek ahhoz kellene, hogy érthetőek legyenek a jogi és elméleti szakszövegek;
- rávilágít az összefüggésekre;
- segít „súlyozni” a hallgatóknak (melyek az anyag hangsúlyos és kevésbé hangsúlyos részei);
- példákat ad, amelyek segítik a megértést;
- kiegészítő ismereteket ad a tankönyvhöz képest;
- tehermentesítheti a szemináriumokat.

Ugyanakkor ketten is megemlítették azt, hogy nem tartják feltétlenül nélkülözhetetlennek az előadásokat az egyetemi oktatásban. Az egyik ilyen vélemény szerint tárgyfüggő is, hogy szükséges-e az előadás: tehát bizonyos esetben kiváltható, de ehhez szükség van a tárgyak tartalmának, tematikájának összehangolására. Ez azt jelenti, hogy ha egy tanszék egy adott tárgyból előadást tart, akkor van lehetőség arra, hogy ott azok az ismeretek is átadásra kerüljenek, amelyek a kapcsolódó tárgyhoz szükségesek, és ez utóbbinál így akár nincs is szükség az előadásra. A másik vélemény ennél egy kicsit radikálisabb volt, mely szerint az előadások akár általánosan is elhagyhatóak és a szemináriumok segítségével pótolhatóak.

Az interjúalanyoknál arra is rákérdeztünk, hogy mennyiben szeretnek előadást tartani, és mit szeretnek, illetve nem szeretnek benne. A többség szeret előadást tartani. A megjelölt okok közül kiemeljük, hogy az előadások tartása egy olyan alkotó munka, amely felelősséget és kihívást jelent. Emellett rákényszeríti az oktatót, hogy ő maga is végiggondolja az anyagot, azt rendszerbe foglalja, és így adja át. Valamint személyessé is lehet tenni az adott témát, és befolyásolható a hallgatóság gondolkodása. Végül az oktatóknak nagyon fontos a visszajelzés, amit a hallgatóktól kapnak: pl. egyikük azt említette, hogy milyen jó érzés az, ha az előadásokon legalább néhány hallgató tekintetében látható, hogy az előadása segített nekik.

Azzal kapcsolatban, hogy mit nem szeretnek az előadásokban a megkérdezettek, az alábbiakat említették:

- nem adható át minden az előadásokon, túl sok olyan része van a tananyagnak, amelyet kénytelenek kihagyni az előadásokon;
- a hallgatók egy része csak azért jön be, hogy fizikailag legyen jelen, de nem figyel: eszik, iszik, internetezik stb., és általánosan is túl passzív a hallgatóság;
- ha nincs elég idejük felkészülni, ha nem tudnak megújulni, és rutinból tartják az előadást;
- ha nem ugyanaz az előadó tartja az adott tárgy valamennyi előadását: ez azzal járhat, hogy az előadás nem egy szervesen felépített folyamat része lesz, hanem csak egyféle „beugrás”;
- nincs összefüggés a minőség, az oktatói teljesítmény és a látogatottság között: a hallgatók azokra az előadásokra se járnak be, amelyeket a többség egyértelműen jónak tart.

Az előadások látogatottságával kapcsolatban egyébként mindenki hasonló tapasztalatokról számolt be. Eszerint az alsóbb évfolyamokon többen járnak be, de mindig kb. megfelelődik a hallgatóság a félév végére.

A beszélgetés során arra is kitértünk, hogy az előadók szerint mitől lesz jó, és mitől lesz rossz egy tantermi előadás. A jó tantermi előadással kapcsolatban az alábbiakat említették:

- alapvető, hogy folyamatosan lekösse a hallgatóságot, és hogy mindenki számára követhető legyen;
- a hallgatók számára segédanyagot nyújt a tanuláshoz;

- van egy íve (kb. mint egy történet), amely a tananyagot rendszerbe foglalja;
- tisztázza az alapvető fogalmakat, és azokat konzekvensen használja;
- kitér a gyakorlatra is;
- „újat mond a világról”;
- az előadás után a hallgatóban maradjon meg valamilyen emlék az előadásról (akár az, hogy valamit hogyan nem szabad csinálni);
- az előadó rendelkezik a szükséges karizmával.

Egyébként a jó tantermi előadás kapcsán arra is rákérdeztünk, hogy mennyiben törekszenek arra az előadók, hogy szórakoztató legyen az általuk tartott tantermi előadás. Senki sem említette, hogy kifejezetten figyelne arra, hogy minél humorosabb előadásokat tartson. Valaki szerint az a lényeg, hogy az előadó a saját személyiségét adja, mások azt jegyezték meg, hogy minél több vizuális eszközt, valamint példákat kell beépíteni, és törekedni kell arra, hogy egy történeté formáljuk át az elmondottakat.

A rossz tantermi előadással kapcsolatban pedig ezek jutottak a megkérdezettek eszébe:

- az előadó nem rendelkezik a szükséges retorikai készségekkel és felkészültséggel;
- az előadás csapongó, illetve az előadó az előadás témájához nem illő történeteket mesél;
- ha az előadó nem számol a hallgatók előzetes tudásával, tanulási folyamatával, eltéveszti a közönséget;
- kontextus nélkülség (azaz az előadó nem mondja el, hogy az általa előadottak hogyan épülnek be az adott tárgy anyagába és általában a jogba);
- ha az előadó túl sokat akar mondani;
- nem jegyzetelhető a hallgatók számára;
- elmarad a hallgatókban az az érzés, hogy az előadás keretében valami újat hallottak, azaz nincs üzenete az előadásnak;
- ha az előadó rossz eszközöket használ, vagy az eszközöket rosszul használja.

Az interjúalanyok közül többen is azt említették mint legjobb előadásélmény, amikor a hallgatók kérdeznek, és látszik rajtuk, hogy gondolkodásra készítették őket a hallottak. A legrosszabb élmények közül pedig azt az esetet emelnénk ki, amikor a hallgatóság egyik tagja rasszista megnyilvánulást tett. A történet elmesélője egyébként azt is megjegyezte, hogy nem biztos benne, hogy jól kezelte az esetet, és örülne neki, ha segítséget kaphatna azzal kapcsolatban, hogy mit tegyen, ha még egyszer valami hasonló fordulna elő.

Az interjú során több kérdésben is kitértünk arra, hogy hogyan alakultak ki az interjúalanyok jelenlegi előadástartási szokásai, technikái. Ennek keretében nem volt jellemző az, hogy egy konkrét személyhez kapcsolódó mintát követnének. Inkább csak úgy említettek meg néhányat a saját korábbi oktatóik közül, hogy valamilyen konkrét dolgot szerettek az ő előadásaikban (pl. ha látszódott az előadón, hogy igazán élvezi azt, amit csinál, és gyakran „elragadta a hév”); ha

az adott előadónak jó volt a kiállása, kellően szuggesztív vagy didaktikus volt; vagy ha valaki jól strukturálta az előadását, kellően életközeli volt, illetve megfelelően és jókor alkalmazta a humort). A megkérdezettek közül senki sem vett részt korábban olyan képzésen, amely kifejezetten az előadások tartására készítette volna fel őket. Ugyanakkor a többségük azt mondta, hogy jó lenne ilyen képzéseken részt venni. Ezzel kapcsolatban többen is azt említették, hogy szívesen hallanának arról, hogyan lehet felkelteni manapság a diákok figyelmét, és hogy ennek érdekében milyen újabb technikai eszközöket lehet alkalmazni.

Emellett hárman is megemlítették, hogy korábban olvastak az előadások tartásáról, prezentációs technikákról szóló szakirodalmat.¹

Az viszont nem jellemző, hogy valakitől visszajelzést kérnének az előadásuk „formájára”, kivitelezésére vonatkozóan, valamint az sem, hogy az adott tanszéken a kollégák megnéznék egymás előadását. Ezzel kapcsolatban azonban ketten is megemlítették azt, hogy jó lenne ez utóbbit rendszeresíteni. Ez elsősorban a kezdő előadókat segíthetné, akik még saját tapasztalatokkal sem rendelkeznek.

Valamint e körben még arra is rákérdeztünk, hogy volt-e valamilyen említendő változás az évek során abban, ahogyan az előadásaikat tartják. A megkérdezettek koncepcionális módosításokról nem számoltak be, kisebb részletekről azonban igen, ezek közül az alábbiakat emeljük ki:

- egyre kevesebb információ elhelyezése a ppt-diákon;
- több vizuális eszköz használata;
- többen is említették, hogy egyre kevésbé törekednek a teljes tananyag leadására (több részlet marad ki az előadásokból);
- kevesebb mozgás a teremben;
- több példa beemelése.

Arra is kíváncsiak voltunk, hogyan készülnek fel a megkérdezett oktatók egy-egy tantermi előadásra, különösen akkor, ha azt már korábban is megtartották. A ráfordított idő kapcsán meglehetősen nagy eltérések mutatkoznak: a legkevesebb egy óra volt, ketten néhány órát mondtak, egyvalaki esetében pedig akár egy nap is lehet. A felkészülés jellemzően abból áll, hogy szükség esetén hatályosítják az előadás anyagát, új példákat emelnek be, átnézik és kiegészítik a diasort stb. Az egyik interjúalany azt is megemlítette, hogy a tapasztalatok és visszajelzések beépítésére is törekszik az előadás frissítése során. Egyrészt úgy alakítja a tematikát, hogy több idő jusson azokra a részekre, amelyekkel a hallgatóknak nehézségei voltak a szemináriumokon. Másrészt próbál a különböző hallgatói fórumokon kapott használható visszajelzések szerint módosítani az előadásain.

¹ Ezek közül konkrétan az alábbi művet említették meg: AARABI, Parham: *The Art of Lecturing. A Practical Guide to Successful University Lectures and Business Presentations*, Cambridge, 2007.

Az interjú végén pedig arról kérdeztük az előadókat, hogy milyen praktikákat és technikákat alkalmaznak az előadásaikkal kapcsolatban. A válaszokat alább foglaljuk össze:

- kifejezett emlékeztető (annak összefoglalása, hogy miről volt szó az előző alkalommal) nem jellemző, viszont a többség rendszeresen vissza- és előreutal a kapcsolódó anyagrészekre;
- bevezetőt a megkérdezettek közül hárman tartanak, ez vagy problémafelvetés (példával, videóval stb.) vagy az aktuális téma jelentőségének, hasznosságának kiemelése (egyikük azt is megemlítette, hogy ennek keretében arra is felhívja a hallgatók figyelmét, ha a szokásosnál szárazabb lesz a téma, hogy fel legyenek rá készülve);
- összegzést ketten tartanak, ketten nem; az összegzés elmaradásának oka jellemzően az időhiány;
- hárman csak ritkán vagy nagyon ritkán kérdeznak a hallgatóktól, és csak egyvalaki mondta azt, hogy rendszeresen kérdez, akár megszólítva is valakit, ha tudja, hogy a megkérdezetthez valamilyen okból kapcsolódik a kérdés (pl. levelező tagozaton a munkája miatt), és emellett gyakran meg is szavaztatja a hallgatóságot;
- ketten készítenek külön írásbeli jegyzetet az előadáshoz, amelyet ugyan elhoznak magukkal, de magán az előadásokon már nem nagyon használják, hanem csak a felkészüléshez; ketten csak diasort készítenek, de ezzel kapcsolatban az egyikük kiemelte, hogy külön készít „rendezői változatot” is;
- mindenki készít ppt-t (az egyik előadó jelezte, hogy a prezivel is próbálkozott, de nem vált be, mert a hallgatók nem tudtak jól jegyzetelni);
- két interjúalany használ időnként videofelvételt, ketten viszont nem;
- egyéb kiegészítő program vagy segédeszköz használataként egy oktató említette a térképeket és statisztikákat, egy másik pedig az összehasonlító táblázatokat;
- az előadások keretében használt interaktív elemek kapcsán ketten jegyezték meg, hogy kérdeznak vagy szavaztatnak, egy oktató pedig jogesetmegoldást is alkalmaz levelező tagozatosoknak tartott előadások esetén;

DIAVETÍTÉSEL KAPCSOLATOS TAPASZTALATOK

- a diákat ketten előre közzéteszik, ketten csak az előadás után (az egyikük viszont kiad előre egy rövid előadásvázlatot);
- hárman kifejezetten említették, hogy törekszenek minél kevesebbet írni egy-egy diára (max. 4-5 sor, min. 32-es betűméret stb.), és csak egy előadó jelezte azt, hogy az ő esetében változó, hogy hány karakter kerül egy diára;
- két embernél fordul elő, hogy képet is tesznek a diákra (egyikük ritkán, a másik egyre többször), ketten pedig csak ábrákat használnak, kifejezetten képeket nem;
- három oktató jellemzően sok diát használ (kb. 30-50, de ez témafüggő is), és csak egy megkérdezett mondta, hogy ő mindössze kb. 10 diát készít egy előadásra; ugyanakkor mindenki úgy nyilatkozott, hogy az változó, mennyi idő jut egy-egy diára;
- két megkérdezettnél a diák az átadott információk kb. 80%-át tartalmazzák, két oktatónál viszont jelentősen kevesebbet (50 és 20%);

- másfél órás előadások esetén csak egy előadó tart szünetet, egy másik pedig meg szokta kérdezni a hallgatóságot, hogy szeretnének-e szünetet, de a válasz szinte mindig nem;
- hárman használnak mikrofont;
- egy oktató ad elő ülve, a többiek állva, de közülük ketten járkálnak a teremben;
- egyéb technikai jellegű módszerként egy interjúalany említette, hogy szokott rajzolni a táblára, egy másik pedig arra hívta fel a figyelmet, hogy az előadás kezdete előtt mindig ki szokott szellőztetni.

Az interjúkból összességében az derült ki, hogy az oktatók autodidakta módon váltak előadókká, és nem volt egy egységes séma, amit követtek. Az is kirajzolódott, hogy valószínűleg nem lehet egyértelmű mintákat adni a tantermi előadásokhoz, mert számos körülményhez, adottsághoz kell igazodni. Pl. az adott tantárgy jellege vagy az előadó karaktere is jelentősen meghatározó körülmény. A legnehezebb kérdés annak eldöntése, hogy melyek azok a szempontok, ahol vannak egyértelműen rossz és egyértelműen jó megoldások, és melyek azok, ahol több lehetséges és egyaránt alkalmas módszer van, amelyek közül az előadónak kell kiválasztania azt, amely a személyiségének a leginkább megfelel. A füzet további részében ennek megválaszolásához kívánunk segítséget nyújtani.

4 ÁLTALÁNOS KÉRDÉSEK A TANTERMI ELŐADÁSOKKAL KAPCSOLATBAN

Jelen füzet keretében nem áll módunkban azzal a kérdéssel részletesen foglalkozni, hogy egyáltalán szükség van-e tantermi előadásokra a jogászképzés keretében. Ugyanakkor mind a hallgatói felmérésből, mind az oktatói beszélgetésekből az a kép rajzolódott ki, hogy a tantermi előadások szerepét a többség nem kérdőjelezi meg. Így ezt mi is adottnak vesszük. Természetesen érdekes lenne azt továbbgondolni, hogy az egyes tárgyak esetén eltérő lehet-e szerepük (pl. van-e olyan tárgy, ahol elhagyható, melyiknél lenne szükség többre vagy kevesebbre), de e kérdés megválaszolása újabb vizsgálódásokat igényel.

EGY VAGY TÖBB ELŐADÓ AZ EGYES TÁRGYAK ESETÉN

Az adott tárgyakhoz kapcsolódó tantermi előadások esetén alapvető kérdés annak eldöntése, hogy az adott félév előadásait egyetlen vagy több oktató tartja-e. Mindkét megoldásnak vannak előnyei és hátrányai. Ha egyetlen előadó tartja valamennyi előadást, akkor az növelheti az előadások átlagos színvonalát, mert értelemszerűen egy jó előadót könnyebb találni, mint többet. Ebben az esetben könnyebb felépíteni az előadásokat (ki lehet alakítani egy ívet) és meghatározni a tartalmukat, mert nem kell másokhoz alkalmazkodni. Írásbeli vizsga esetén a vizsgakérdések összeállítása is könnyebb, hiszen a tárgyfelelős oktató (az előadó) teljes mértékben tisztában van azzal, hogy mi hangzott el a félév során. Nagyobb rugalmasságot is enged ez a megoldás az oktatónak, mert tudja, hogy ha az adott napon valami kimarad, akkor azt még később egy másik alkalommal beillesztheti. A diákok is hozzá tudnak szokni az adott előadó stílusához a félév során, és nem kell attól tartani, mint több előadó esetén, hogy egy rosszabbul sikerült előadás vagy előadások miatt a „következő” oktató előadásait is kevésbé fogják látogatni.

Természetesen annak is számos előnye van, ha egy tárgynak az adott félévhez tartozó tantermi előadásait a tanszék több oktatója tartja. Így egyrészt a diákok több látásmódot, több megközelítést ismerhetnek meg. Másrészt az egyes témákban azoktól az oktatóktól kaphatnak naprakész információkat, akik az adott területet a legjobban ismerik a tárgyat oktató tanszéken. Valamint az is lényeges szempont, hogy így könnyebben és fokozatosabban kapcsolódhatnak be a fiatalabb oktatók is az előadások tartásába.

A fentiek alapján látható, hogy mindkét megoldásnak vannak előnyei, éppen ezért erre a kérdésre nincs egyértelmű válasz. Azt azonban fontosnak tartjuk, hogy az egyes tanszékek gyakorlata ebben a tekintetben ne csak a megszokást kövesse, hanem legyen az adott tárgy sajátosságait figyelembe vevő, tudatos átgondolás eredménye. Ennek keretében az egyes előadók kiválasztására is kiemelt figyelmet kell fordítani, különösen akkor, ha az adott oktató egy teljes tárgyért felel előadóként.

A TANTERMI ELŐADÁSOK SZEREPE A LEVELEZŐ TAGOZATON

Az egyik fontos tanulsága a diákok között végzett felmérésnek, hogy az ELTE ÁJK-n tartott előadások népszerűsége jelentősen magasabb a levelező tagozatos, mint a nappali tagozatos hallgatók körében. Azt feltételezzük, hogy a levelező és a nappali tagozaton az előadók között jelentős az átfedés, ezért a különbség okát elsősorban másban kell keresni. Jelen füzet keretei között természetesen csak sejtéseket lehet megfogalmazni, a kérdés megválaszolásához további vizsgáldásokra lenne szükség.

Értelemszerűen az egyik ok a hallgatóság közötti különbség is lehet. A levelező tagozatos hallgatók jellemzően idősebbek a nappali tagozatos hallgatóknál, több élet- és munkatapasztalatuk van, ezért vélhetően könnyebben be tudják fogadni a tananyagot túli információkat, valamint találkozhattak már olyan problémákkal, kérdésekkel, példákkal, amelyek az egyes előadásokon felmerülnek (pl. cégalapítás, házasság felbontása, egyes közigazgatási eljárások stb.). Ugyanakkor a levelező tagozatos hallgatók többsége kevesebb időt tud fordítani a tananyag elsajátítására, mint a nappali tagozatos hallgatók, hiszen többen dolgoznak a képzés mellett stb. Így különösen elgondolkodtató az, hogy azoknak a diákoknak a körében népszerűbbek a tantermi előadások, akik az eleve kevesebb tanulásra fordítható idejük „rovására” látogatják azokat.

Egy másik ok természetesen az oktatás eltérő struktúrájában kereshető. A levelező tagozaton a diákok elsősorban előadásokat hallgathatnak, és csak néhány tárgyból van szemináriumi oktatás. Ráadásul a levelező tagozaton az adott tárgyhoz tartozó előadások összidőtartama is jelentősen rövidebb (jellemzően a fele), mint nappali tagozaton. Ebből a helyzetből több következtetésre is juthatunk. Egyrészt az előadások azért is népszerűbbek lehetnek a levelező tagozatos hallgatók között, mert számos esetben nincs lehetőségük szemináriumlátogatásra, így ez az egyetlen eszköz a számukra, amely segítséget nyújt nekik a tananyag elsajátításához. Másrészt az előadások a levelező tagozaton szükségszerűen tömörebbek, intenzívebbek a rövidebb időkeret miatt, ami szintén hozzájárulhat ahhoz, hogy a diákok hasznosabbnak érzik azokat. Végül a levelező tagozaton – ha van – a szeminárium mindig közvetlenül az adott tárgyhoz tartozó előadás után van. Így az előadás és a szeminárium között könnyebb az összhangot megteremteni, ami mindkét módszer hatékonyságát növelheti. Ez a kérdés már át is vezet minket a következőhöz.

A TANTERMI ELŐADÁSOK ÉS A SZEMINÁRIUMOK ÖSSZEANGOLÁSA

A tantermi előadások és szemináriumok összehangolása alatt egyrészt értjük az időbeli összehangolást (tehát ha az előadás után egyből ugyanabból a tárgyból vesz részt a hallgató a szemináriumon), másrészt tartalmi összehangolást is (tehát az adott előadáson felhozott témák kerülnek megtárgyalásra az egyes szemináriumokon is). Az időbeli összehangolás azonban a nappali tagozaton egyelőre nem tűnik reálisnak. Ennek egyrészt infrastrukturális (termek száma korlátozott stb.), másrészt személyi (nemcsak ahhoz nincsen elegendő oktató, hogy egy időpontban, hanem hogy egy napon kerüljenek megtartásra egy adott tárgy szemináriumi) akadályai vannak. Tehát ennek a megoldásnak jelenleg nincs realitása.

Ezzel szemben a tartalmi összehangolás sokkal könnyebben kivitelezhetőnek tűnik. Nem kíván különösebb magyarázatot az, hogy ez milyen előnyökkel járhat: a szemináriumvezetők építhetnek arra az órák összeállításánál, hogy a hallgatók milyen ismeretanyag birtokában érkeznek a szemináriumokra, és ezt így sokkal könnyebb elmélyíteni. Ráadásul a diákok is számolhatnak azzal, hogy fontos az előadások látogatása, mert az ott átadott ismeretek hiányában nem fognak tudni érdemben részt venni a szemináriumi munkában. Ugyanakkor ez a megoldás csak akkor működik, ha az előadások látogatottsága kellően magas. Ennek hiányában teljesen felesleges a szemináriumokat összehangolni az előadásokkal, mert csak indokolatlan megkötést jelent a szemináriumvezetők számára. Hiszen ha a szemináriumi csoport tagjainak jelentős része nem vesz részt az előadáson, akkor az ott elhangzottakra úgysem nem lehet építeni. Ezzel kapcsolatban utalunk arra, hogy az előadások látogatásának kötelezővé tételét jelen körülmények között szintén nem tartjuk reális lehetőségnek (lásd később).

Emellett a tartalmi összehangolás ellen további érvek is szólnak, valamint további nehézségekkel is járhat. Ez szükségszerűen az oktatói szabadság korlátozásával jár, ami csak akkor elfogadható, ha az így szereshető előnyök kellően érezhetőek, és a korlátozás nem minősül aránytalannak. Problémát jelenthet, ha az adott héten egyes szemináriumok az előadást megelőzik. Jelenleg lehetetlennek tűnik olyan tanrend készítése, amelyben ez a helyzet csak jelentéktelen számú esetben fordulna elő.

”
...a tantermi előadások és szemináriumok összehangolását csak akkor tartjuk megvalósíthatónak, ha ezzel kapcsolatban a tanszék oktatói között egyetértés van.

Éppen ezért a tantermi előadások és szemináriumok összehangolását csak akkor tartjuk megvalósíthatónak, ha ezzel kapcsolatban a tanszék oktatói között egyetértés van. Erre két szempontból is szükség van: egyrészt egyik oktatót sem lehet arra kényszeríteni, hogy olyan oktatási módszereket alkalmazzon, valamint olyan tartalmi kötelezettségeket vállaljon, amelyekkel nem tud azonosulni. Másrészt ez a megoldás a szemináriumi időpontok meghatározása kapcsán is kellő rugalmasságot igényel az adott tanszék oktatóitól.

AZ ELŐADÁSOK RÖGZÍTÉSE ÉS NYILVÁNOSSÁGA

Az ELTE SZMSZ II. kötetét képező HKR 63. § (6) bekezdése alapján a „foglalkozásokon hang- vagy képfelvétel készítése kizárólag az oktató és – szeminárium és gyakorlat esetén – a többi jelen lévő hallgató előzetes engedélyével lehetséges. A speciális szükségletű hallgatók engedély nélkül is rögzíthetik a foglalkozások anyagát oly módon, amelyet fogyatékoságuk indokoltta tesz.” Tehát jelenleg az egyes előadókon múlik az, hogy az előadásokat a diákok rögzíthetik-e.

Ezzel kapcsolatban megjegyezzük, hogy számunkra nem egyértelmű, hogy a HKR rendelkezése megfelel-e a jogszabályi előírásoknak. Tehát kétségeink vannak azzal kapcsolatban, hogy az oktatókat valójában megilleti az erről való döntés lehetősége. Éppen ezért fontos lenne ezt a kérdést a téma szakértőinek bevonásával megvizsgálni.

Álláspontunk szerint hosszú távon számos előnnyel járhatna az előadások rögzítésének általános lehetősége. A diákok ugyanis folyamatosan az előadóra figyelhetnének, utólag visszakereshetnék azokat a részeket, amelyek az esetlegesen készített jegyzeteik alapján nem világosak stb.

Ehhez kapcsolódó kérdés az is, hogy az előre rögzített előadások hozzáférhetővé tétele kiválthatja-e a tantermi előadásokat. Ezzel kapcsolatban az eddig említetteken túl további előnyök is említhetők: a diákok számára ez sokkal nagyobb rugalmasságot jelent, a saját igényeikhez igazíthatják az előadások megtekintését, nem veszítenek időt az utazással stb. (pl. átugorhatnak részeket; akkor tarthatnak szünetet, amikor nekik szükségük van rá; az előadások „időpontját” a saját igényeikhez igazíthatják: pl. lehetőségük lenne arra, hogy mindig az adott szeminárium előtt nézzék meg a vonatkozó előadást). Ugyanakkor egyértelmű hátrányai is lennének ennek a rendszernek: elveszik a személyesség, a kérdezés lehetősége stb. Természetesen e kérdést is érdemes lenne a jövőben alaposan végiggondolni. Megjegyezzük, hogy részben ezzel a kérdéssel is foglalkozik Báldy Péter *Tanulást segítő informatikai eszközök a jogászképzésben* című füzeté.

AZ ELŐADÁSOK IDŐTARTAMA

A diákok között végzett felmérésből az derült ki, hogy egyértelmű változtatási igényük nincs az előadások időtartamával kapcsolatban. A kari előadások nappali tagozaton jellemzően másfél órással (a tavaszi félévben az I–IV. évfolyamoknak tartott 28 előadásból 25 90 perces, és csak 3 előadás 45 perces), levelező tagozaton viszont gyakran még ennél is hosszabbak. Ennek ellenére kb. a hallgatók egyharmada jelezte, hogy szerinte az ideális előadás legfeljebb 60 perces,

kb. egyharmaduk közömbösen állt e kérdéshez, kb. egyharmaduk pedig inkább vagy kifejezetten nem ért egyet azzal, hogy az ideális előadás legfeljebb 60 percig tart.

E füzet keretei között ezzel a kérdéssel kapcsolatban sincs lehetőség az állásfoglalásra, csak a további vizsgálódások folytatásának fontosságára tudjuk felhívni a figyelmet. Mindenesetre azt megjegyezzük, hogy az előadóknak lehetőségük van szünet tartására, bár az általunk készített interjúkból az derült ki, hogy ezt a diákok jellemzően nem igénylik. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy szünet tartása mellett az oktatás nem lenne hatékonyabb. Arra egyébként kevesebb lehetőséget látunk, hogy a 90 perces előadások helyett két 45 perces előadás úgy épüljön be a tanrendbe, hogy azokat eltérő időpontban tartják. Ez ugyanis számos technikai nehézséggel járna (pl. nincs elegendő szabad terem, az oktatók időbeosztását jelentősen bonyolítaná stb.).

AZ ELŐADÁSOK LÁTOGATÁSÁNAK KÖTELEZŐVÉ TÉTELE

A HKR 63. § (1) bekezdése alapján az „előadáson a részvétel csak akkor kötelező, ha ezt a képzési terv előírja”. Tehát elvileg nincs akadálya annak, hogy a tantermi előadások látogatását kötelezővé tegyék, ehhez csak a képzési tervet kell módosítani. Jelen körülmények között, amikor a diákok körében készített felmérésünk azt mutatja, hogy a hallgatók többsége elégedetlen a tantermi előadásokkal, nem látjuk értelmét a változtatásnak. Ezen a kérdésen álláspontunk szerint csak akkor érdemes elgondolkozni, ha a tantermi előadások megítélése jelentősen javulna. És még akkor is számos ellenérvet lehetne találni a látogatási kötelezettség bevezetése ellen: csak példaként említjük azt, hogy az ajánlott tantervtől elmaradók számára szinte lehetetlen kihívássá válna az órarendjük összeállítása. Ezért ezt az elképzelést az esetlegesen felmerülő előnyök ellenére (pl. segíthetné a hatékonyabb szemináriumi munkát) nem tartjuk aktuálisnak.

5 A TANTERMI ELŐADÁSOKKAL KAPCSOLATBAN FELMERÜLŐ KÉRDÉSEK, PROBLÉMÁK ÉS TANÁCSOK

Jelen füzet megírásának elsődleges célja az volt, hogy az összegyűjtött tapasztalatok (elsősorban a hallgatói kérdőív és oktatókkal készített interjúk) alapján – elsősorban ötleteken keresztül – segítséget nyújtson az oktatóknak a tantermi előadások megtartásához. A felmerült kérdések és problémák feldolgozása során természetesen a számunkra rendelkezésre álló szakirodalmat is segítségül hívjuk.

FELKÉSZÜLÉS AZ ELŐADÁSRA

A legtöbb vonatkozó szakirodalom azt hangsúlyozza, hogy alapos felkészülés nélkül nem lehet jó előadást tartani. Az általunk készített interjúkból is az derült ki, hogy az oktatók még az olyan előadásokra is rendszeresen készülnek, amelyeket korábban már többször megtartottak.

A felkészülés természetesen akkor a legfontosabb, amikor egy új témában kell előadást tartani.² Ennek során az alábbiakat érdemes végiggondolni:

- kihez szeretnénk szólni (ezzel kapcsolatban szükségszerűen választanunk kell, mert a téma iránt érdeklődő diákoknak másra van szükségük, mint például a vizsgára készülő hallgatóknak);
- milyen környezetbe illeszkedik az előadás (pl. az összes előadást ugyanaz az oktató tartja-e; van-e tankönyv; milyen jellegű a számonkérés stb.);
- mi a célunk az előadással (pl. elsősorban a vizsgára akarjuk felkészíteni a diákokat, vagy tudományos igénnyel szeretnénk bemutatni az adott témát).

Azért is fontos ezeket a kérdéseket alaposan végiggondolni, mert akkor lesz egy viszonyítási pontunk az előadás megtervezése során. Az előadás minden egyes eleme kapcsán érdemes áttekinteni, hogy az mennyiben felel meg az előzetes elképzeléseinek (banális példa: ha elsősorban a vizsgára akarjuk felkészíteni a hallgatókat, akkor nem szerencsés, ha az előadás nagy részén olyan dolgokról van szó, amelyek túlmutatnak a törzsanyagon; vagy ha van tankönyv, akkor felesleges az abban foglaltakat ismételtetni).

² Lásd pl. REYNOLDS, Garr: A meztelen előadó. Budapest, 2011. 37. o.

Sőt az is megfontolandó, hogy ezeket a szempontokat előzetesen közöljük a diákokkal (vagy a tematikában, vagy az előadás elején). Kevésbé lesznek elégedetlenek az előadással akkor, ha ugyan nem teljesen azt kapták, amit egyébként ők elvárnának az előadástól, de legalább felkészülhettek a „kisebb-nagyobb csalódásra”, és az előadóra úgy tekinthetnek, mint aki betartotta az ígéretét.

A célok és keretek meghatározása után következhet az, hogy tartalmilag összeállítsuk az előadásunkat. Az előadás tartalmi szempontból való felépítését külön pontban tárgyaljuk. Ezzel kapcsolatban itt csak arra utalunk, hogy a tartalom megtervezésére feltétlenül több időt kell szánni, ennek során lépésről lépésre kell haladni: először a legfontosabb mondanivalót, a legfőbb üzenetet kell megtalálnunk, és csak ezután érdemes kidolgozni a részleteket. A szakirodalom ezzel kapcsolatban azt tanácsolja, hogy érdeemes analóg módszereket (papír, toll stb.) használni.³

A tantermi előadásokra való felkészülésre valószínűleg sohasem lehet elég időt fordítani. Hiszen a vonatkozó szakirodalom szerint még akkor is újra meg újra el kellene próbálni az előadásunkat, ha nem előre megírt vagy betanult szöveget mondunk fel.⁴ Ilyenkor érdemes ugyanolyan körülményeket teremteni, mint az előadáson (pl. használjuk ugyanazt a hangerőt, vegyük fel ugyanazt a pozíciót stb.).

A felkészüléshez kapcsolódó kérdés még az is, hogy milyen segédanyagokat készítsünk magunk számára. Ezzel kapcsolatban elsősorban azt jegyezzük meg, hogy számos lehetőség van, és ez részben ízlésbeli kérdés is (pl. az előadási diák jegyzetekkel való kiegészítése, kézzel írt vázlat készítése, jegyzetkártyák használata stb.). Azt azonban ne felejtjük el, hogy a hallgatóságnak kiadott diák értelemszerűen a hallgatóságnak szólnak. Tehát ha azokra úgy tekintünk, hogy azok egy az egyben az előadót az előadás megtartásában segítő vázlatok is, akkor valamit valószínűleg elrontottunk.

A PRÓBÁK FONTOSÁGA

A többszöri elpróbálás azért is lényeges, mert annak segítségével ellenőrizni lehet különösen az alábbiakat:

- ✓ az előadás megfelel-e az előzetesen meghatározott céloknak;
- ✓ belefér-e az előadás a rendelkezésre álló időkeretbe;
- ✓ van-e elhagyható része az előadásnak;
- ✓ logikusan épülnek-e egymásra az előadás szerkezeti elemei
- ✓ követhető lesz-e mások számára az előadás (éppen ezért érdemes legalább egyszer „baráti közönség” előtt is elpróbálni az előadást);
- ✓ tényleg minden olyan jól hangzik-e kimondva is, mint ahogyan azt mi előzetesen elgondoltuk;
- ✓ vannak-e „laposabb” részei az előadásnak, ha igen, akkor ezzel mit lehet kezdeni (pl. lerövidíteni stb.).

3 Lásd REYNOLDS, Garr: Prezentáció. Budapest, 2009. 57–85. o.

4 Lásd ANDERSON, Chris: Így készülnek a TED előadások. Budapest, 2016. 193–202. o.

AZ ELŐADÁS TARTALMÁNAK, SZERKEZETÉNEK ÖSSZEÁLLÍTÁSA

Az előadás tartalmának meghatározása a tantermi előadások megtartásával kapcsolatban a legfontosabb kérdés. Ennek során a felhasznált szakirodalom, valamint a hallgatói felmérés és az oktatói interjúk alapján az alábbiakra kell tekintettel lennünk.

TIPPEK

LEGYEN AZ ELŐADÁSUNKNAK EGY KULCSGONDOLATA, amelyet a hallgatóság megjegyezhet, és hazavihet magával.

NE AKARJUNK TÚL SOKAT MONDANI, mert a hallgatóság csak elveszik az információhalmazban.

EMELJÜK KI MINDIG A LÉNYEGET, akár részösszefoglalások tartásával is.

LEGYEN ÍVE AZ ELŐADÁSUNKNAK: így fontos a bevezetés és összegzés is. Tudatosítani kell a hallgatóságban, hogy honnan hova akarunk eljutni.

AZ EGÉSZ ELŐADÁST PRÓBÁLJUK MEG ÚGY FELÉPÍTENI, MINT EGY TÖRTÉNETET, amit elmesélünk. Ugyanakkor a beleszótt történetek sosem lehetnek öncélúak, alapvetően az anyag megértését kell, hogy célozzák.

AMIKOR CSAK LEHETSÉGES, HASZNÁLJUNK PÉLDÁKAT.

A TARTALMAT ÚGY ÉPÍTSÜK FEL, HOGY IDŐNKÉNT ADJUNK LEHETŐSÉGET A HALLGATÓSÁGNAK A LAZÍTÁSRA (erre is jók a példák, történetek, esetleg kapcsolódó anekdoták, amelyeket a diákok nem jegyzetelnek le).

Az előadás szerkezete tudatos felépítésének komoly akadálya az időhiány. Az előadók gyakran azt érzik, hogy túl kevés a téma feldolgozásához a rendelkezésre álló időkeret. Ezért előfordulhat, az, hogy egyből belevágnak a közepébe, és a végén nem jut idő a lezárásra, összegzésre. Pedig mind a bevezetés, mind a lezárás nagyon fontos részét képezi a tantermi előadásoknak.

A bevezetésben egyrészt lehetőség van arra, hogy az előadó felkeltse az érdeklődést a téma iránt (egyféle ráhangolódásként), elhelyezze a megfelelő kontextusban. Emellett azt is megvalósíthatóvá teszi (főleg, ha ugyanaz az előadó tartja az adott tantárgy összes előadását a félév során), hogy emlékeztetőt adjon azokról a korábbi előadáson elhangzott ismeretekről, melyekre az aktuális téma épül. Sőt arra is lehetőség van, hogy az előadó felkészítse a hallgatókat az esetlegesen felmerülő nehézségekre is (pl. a téma a korábbiaknál szárazabb lesz, nagyobb figyelmet igényel stb.). Ha a hallgatók ezzel előre számolhatnak, akkor könnyebben fogják elfogadni.

Az összegzésre pedig azért illik időt szakítani, hogy segítsük az új információk leülepedését a hallgatóságban. Ennek a tantermi előadásoknál azért is van kiemelt szerepe, mert a diákokban így jobban tudatosulhat, hogy melyek az adott anyagrész lényegesebb elemei, mire fordítsák majd a legtöbb időt a tanulás során.

AZ ELŐADÓI STÍLUS MEGVÁLASZTÁSA ÉS AZ ELŐADÓI MÓDSZEREK

Az előadói stílus megválasztása során természetesen elsősorban a saját személyiségünkől kell kiindulnunk. Tehát úgy kell megjelenünk, beszélünk, felöltöznünk, mozognunk vagy éppen ülnünk az előadóteremben, ahogyan az számunkra a legtermészetesebb. Így pl. ne próbáljunk meg viccesek lenni, ha azt egyébként máskor sem tesszük meg. Bármi, amit erőltetünk, valószínűleg rosszul fog elsülni.

Azt azonban nem szabad elfelejteni, hogy az előadó azért van a teremben, hogy tanítson, azaz tudást adjon át. Tehát a stílusának azért ehhez a szerephez igazodnia kell. Ennek kapcsán az alábbiakat emeljük ki.

- Ugyan a diákok azt várják el a tanártól, hogy mindent tudjon, de nagyra értékeli az őszinteséget is. Ezért ne féljünk felvállalni a sebezhetőségünket, a kételyeinket, talán az sem árt, ha szerények vagyunk. Egyre viszont figyeljünk oda: magának a témának a fontosságát ne kisebbítsük, mert úgy biztosan elveszítjük a hallgatóságot: miért figyelnének oda olyan dologra, amely az előadó szerint sem fontos stb.
- Ezzel függ össze az is, hogy ne fojtsuk el az érzelmeinket, a szenvedélyünket, a lelkesedésünket. Ha a hallgatóság érzi, hogy mennyire fontos az adott a téma az előadó számára, akkor ez át fog rá ragadni.
- Az előadónak meg kell találnia a közös hangot, nyelvet a hallgatósággal. Ennek kapcsán oda kell figyelni a helyes és adekvát szóhasználatra. Természetesen meg kell tanítani a vonatkozó szakkifejezéseket, de azokat mindig el is kell magyarázni. A hallgatóság számára érthetetlen, idegen kifejezések használata mindig visszatetsző hatást kelt.
- Szánjunk időt a beszédmódunk, stílusunk fejlesztésére. Ehhez arra van szükség, hogy megtanuljuk magunkat és a stílusunkat kívülről is nézni. Hasznos lehet az, ha az egyik előadásunkról felvétel készül, majd azt visszanezzük és kielemezzük.
- Mindig kellő tisztelettel kell fordulni a diákokhoz. Meggyőzni kell őket, és nem legyőzni. Nem szabad félelmet kelteni bennük a vizsgával kapcsolatban.
- Az előadás során mindig oda kell figyelni arra, hogy a beszéden kívül a metakommunikációnkkal is megteremtjük a kapcsolatot a hallgatósággal. Így nagyon fontos a szemkontaktus, a mosolygás stb.

Az előadói módszerek közül a magyarázásnak kiemelt szerepe van. Ennek kapcsán arra kell odafigyelni, hogy:

- mindig ott kezdjük el, ahol a hallgatóságunk az ismeretei alapján tart (itt gondolni kell a „tudás átka” jelenségre, ami azt írja le, hogy ha már birtokában vagyunk valamilyen ismeretnek, akkor hajlamosak vagyunk azt gondolni, hogy ezzel mások is rendelkeznek);
- előzetesen fel kell ébreszteni a kíváncsiságot, hogy meg akarják ismerni a magyarázatot (pl. egy meglepő ténnyel stb.);
- lépésről lépésre kell haladni (pl. ha új fogalmakat ismertetünk meg);
- használjunk hasonlatot és példákat a könnyebb megértés kedvéért.⁵

A magyarázás mellett ki kell még emelni a meggyőzés szerepét is. Ugyanis sokkal hatásosabb az, ha nemcsak magyarázunk a diákoknak bizonyos jelenségeket, hanem meg is győzzük őket arról, hogy amit gondolunk, az helyes, tudományosan igazolt is. Így a meggyőzés keretében fontos kitérni az ellentétes álláspontokra is, bemutatni az érveket-ellenérveket, és ezek alapján levonni a következtetéseket. Sőt annak is jótékony hatása van, ha nem feltétlenül akarjuk ráerőltetni a saját nézőpontunkat a diákokra, hanem meghagyjuk nekik azt a lehetőséget, hogy maguk válasszanak a lehetséges magyarázatok közül.

Ezzel kapcsolatban említenénk még az interaktivitást. A felmérésünk alapján e kérdésben a diákok alapvetően semlegesek, ugyanakkor véleményünk szerint ez nem azt jelenti, hogy ne lenne egyáltalán igényük az interaktív elemekre, hanem csak azzal kapcsolatban vannak fenntartásaik, ha az előadó direkt megkérdezi valamit valakitől, vagy azért nem halad az óra, mert az egyik diák állandóan belekérdezik. Az interaktivitásnak azonban számos más formája van, és a legfontosabb eleme az, hogy az előadó mindig figyeljen oda a hallgatóságára. Tehát figyelje a hallgatók arcát, és ha értetlenséget lát, akkor álljon meg, ismétlje meg más formában, amit mondott. Vagy érzékeltesse velük azt, hogy kíváncsi az ő véleményükre is, és szavaztassa meg őket a témához kapcsolódó kérdésekről stb.⁶

TECHNIKAI ESZKÖZKÉSZLET

A technikai eszközökkel kapcsolatban az egyik legvitatottabb kérdés az, hogy az előadó hogyan használjon diákat. A legtöbb kritika a hagyományos PowerPoint alapú előadásokat illeti.⁷ A szakirodalomban is meglehetősen nagy hangsúlyt szentelnek ennek a problémának.⁸ A legnagyobb veszélyt ezen a téren az jelenti, ha az előadás egyszerűen a diák unalmas felolvasásává silányul.

5 Lásd ANDERSON: Így készülnek... 104–107. o.

6 További ötleteket lásd REYNOLDS: A meztelen előadó. 152–167. o.

7 <http://www.independent.co.uk/news/education/lets-ban-powerpoint-in-lectures-it-makes-students-more-stupid-and-professors-more-boring-a7597506.html>

8 COUGHTER, Peter: PITCH – Add el az ötleted egy jó prezentációval. Budapest, 2012. 123–129. o.

A többségi álláspont szerint azonban nem az a megoldás, hogy a diák alkalmazását teljesen mellőzzük az előadásunkból, hanem az, hogy azokat megfelelően használjuk. Ráadásul a hallgatók között készített felmérésünkben is az derül ki, hogy a diákok igenis igényt tartanak a diákra mint segédanyagokra. A diák használatával kapcsolatban az alábbiakat tartjuk megfontolandónak.

Készítsünk kétféle diasort. Az egyiket a hallgatóknak, és ezt még az előadás előtt tegyük közzé. Alapvetően ppt típusú diákra gondolunk, amelyek tartalmazhatnak több információt is, és a diákoknak lehetőségük lesz arra, hogy ebbe az anyagba jegyzeteljenek. A részletes diasor készítése különösen akkor tűnik indokoltnak, ha nem áll a hallgatók rendelkezésére tankönyv. Emellett viszont készíteni kell egy másik diasort, amelyet majd az előadáson használunk. A további pontokban ez utóbbi diasorról lesz szó.

- Olyan programot használjunk, amit már jól ismerünk.
- Minél kevesebb diát használunk, annál jobb. Az egyes diákra minél kevesebb szöveg kerüljön.
- A dián található szöveg mindig legyen távolról is olvasható. Semmilyen szöveg se kerüljön a diára 30-asnál kisebb betűméretben.
- Használjunk minél több képet, térképet, ábrát, táblázatot, diagramot stb.

A diák mellett további technikai eszközök használata is az előadók segítségére lehet. Pl. egy a témához kapcsolódó rövid bejátszás vagy jelenet levetítése megfelelő bevezetés lehet az előadásunkhoz. De arra is alkalmas lehet, hogy az előadás keretében egy kis pihenési lehetőséget adjon a hallgatóknak. Arra azonban figyeljünk, hogy ne használjunk túl hosszú felvételeket. Ezek egyrészt egy idő után unalmassá válhatnak, másrészt a hallgatóságban azt az érzést keltik, hogy az előadó ahelyett, hogy készült volna az előadására, egy film levetítésével próbálja megúszni a dolgot.

Ezeken kívül azzal is számolhatnak az előadók, hogy egyre több diáknak van olyan eszköze, amivel csatlakozni tud a világhálóra, és az internet számos olyan programot kínál, amelyek az előadások keretében is felhasználhatóak. Ezek közül csak a kahoot.it-t említjük meg, amelynek segítségével meg lehet kérdezni a hallgatóság véleményét, vagy rövid, játékos tesztet lehet beépíteni az előadásba.

Végül ki kell térnünk a mikrofon használatára is. Ezzel kapcsolatban Karunkon nincs egységes gyakorlat. Az azonban nem kétséges, hogy a nagy előadóknál, ha távol is ülnek hallgatók, akkor a használatuk elengedhetetlen. A hallgatói felmérésben is többen jelezték, hogy elvárják az előadóktól a mikrofon használatát. Tehát a mikrofon mellőzése csak akkor fogadható el, ha relatíve kevés hallgató van, és megvalósítható az, hogy valamennyien az előadóteremben az előadóhoz közel üljenek.

6 ZÁRSZÓ

Jelen füzet megírását csak első lépésnek tekintjük. Az általunk készített felmérés és interjúk feldolgozása során világossá vált, hogy a tantermi előadásokkal kapcsolatban számos nyitott kérdéssel kell szembesülnünk, amelyekre csak úgy kereshetünk válaszokat, hogy további vizsgáldásokat, eszmecsereket végzünk. Ezért a füzet második részének legfeljebb gondolatébresztő funkciója lehet, nem több egy ötletthalmaznál. Igazából csak szempontokat adtunk ahhoz, hogy mi mentén gondoljuk végig a tantermi előadások szerepét és azt, hogy mire figyeljünk az egyes előadások megtartása során. Örvedetes lenne, ha lenne lehetőség e munka folytatására, amelynek keretében többek között az alábbi kisebb projekteket lehetne megvalósítani:

- a hallgatói vélemények és igények további, részletesebb felmérése (pl. tantárgyak szerint egységes módszerrel);
- az előadók számára képzések szervezése (pl. hogyan kezeljék a hallgatók váratlan, negatív – pl. rasszista – megnyilvánulásait; vagy hogyan tudják felkelteni manapság a diákok figyelmét, és hogy ennek érdekében milyen újabb technikai eszközöket lehet alkalmazni);
- annak vizsgálata, hogy van-e olyan tárgy, ahol elhagyható a tantermi előadás, valamint melyiknél lenne szükség többre vagy kevesebbre;
- érdemes lenne közelebbről körüljárni azt a kérdést, hogy milyen előnyökkel és hátrányokkal jár az egy- és a többoktató előadásmodell (tehát, hogy ugyanaz a személy tartja-e egy adott tárgy valamennyi előadását az adott félévben);
- az előadások megítélésében a levelező és a nappali tagozaton mutatkozó jelentős különbségek feltérképezése;
- a tantermi előadások és a szemináriumok közötti összhang növelését szolgáló eszközök és lehetőségek áttekintése;
- vita kezdeményezése a kari előadások rögzíthetőségéről az oktatók és a diákok körében, valamint a vonatkozó szabályozás felülvizsgálata;
- annak vizsgálata, milyen hosszúnak kellene lenniük az előadásoknak a jogászképzésben;
- végül célzottan fel kellene térképezni, hogy milyen további, a jogászképzés sajátosságai-ból fakadó módszerek és technikák építhetők be a tantermi előadásokba.

FELHASZNÁLT IRODALOM

ANDERSON, Chris: Így készülnek a TED előadások. Budapest, 2016.

COUGHTER, Peter: PITCH – Add el az ötleted egy jó prezentációval. Budapest, 2012.

REYNOLDS, Garr: A meztelen előadó. Budapest, 2011.

REYNOLDS, Garr: Prezentáció. Budapest, 2009.

1. MELLÉKLET

HALLGATÓI FELMÉRÉS: TANTERMI ELŐADÁSOK AZ ELTE ÁJK JOGÁSZKÉPZÉSÉBEN

Kedves Hallgató!

Az alábbi felméréssel azzal kapcsolatban szeretnénk információt gyűjteni, hogy hogyan viszonyulnak az ELTE ÁJK jogászhallgatói a tantermi előadásokhoz, milyen tapasztalataik, elvárásaik vannak ezekkel kapcsolatban. Ez a felmérés AZ EGYETEMI JOGÁSZKÉPZÉS KOMPLEX OKTATÁSMÓDSZERTANI FEJLESZTÉSE c., az Igazságügyi Minisztérium által támogatott pályázathoz kapcsolódik. A válaszokat kiértékeljük, és erre alapozva javaslatokat fogunk tenni a kar és az egyetem vezetésének a jogászképzés oktatási módszereinek fejlesztésével kapcsolatban.

A kérdőív kitöltése önkéntes és anonim, és csak 1-2 percet vesz igénybe. Ha a kérdőívvel kapcsolatban kérdése vagy gondja lenne, kérjük, jelezze a tokeybalazs@ajk.elte.hu címen. Előre is köszönjük, hogy válaszaival hozzájárul a kutatás eredményeihez.

1. Neme? (1. nő/2. férfi/3. egyéb)
2. Születéskori lakóhelye? (1. falu/2. város/3. megyeszékhely/4. Budapest/5. egyéb)
3. Milyen szakon tanul? (1. jogász nappali/2. jogász levelező)
4. Más felsőfokú tanulmányokat folytató-e? (1. igen, de már befejeztem azt/2. igen, és még mindig folyamatban van a másik képzés is/3. nem)
5. Mikor kezdte meg a tanulmányait a Karon? (1. 2011-ben vagy azelőtt/2. 2012-ben/3. 2013-ban/4. 2014-ben/5. 2015-ben/6. 2016-ban)
6. A 2016/17-es tanév őszi félévében volt-e olyan tárgy, amelyen az előadások látogatása nem volt kötelező, és az előadások többségén részt vett? (1. nem volt ilyen tárgy/2. volt ilyen tárgy, de ez inkább a kivétel volt/3. a tárgyak többségénél bejártam az előadásokra)
7. A távolmaradás oka (azok válaszolhatnak rá, akik a 6. kérdésnél az első két lehetőség valamelyikét választották): ha valamelyik tárgyból a 2016/17-es tanév őszi félévében nem jártam az előadásokra, akkor annak oka legalább részben az alábbi volt (a megadott lehetőségek közül többet is kiválaszthat):
 - egyre/kettőre elmentem, de nem tetszett, így többre nem mentem el
 - másoktól hallottam, hogy nem érdemes bejárni, és már esélyt sem adtam neki
 - nincs időm előadásokra járni (mert dolgozom stb.)
 - az előadás elveszi az időt a tanulás más, szerintem hatékonyabb formájától
 - más:

- 8.** Az előadások értékelése (azok válaszolhatnak rá, akik a 6. kérdésnél az utolsó két lehetőség valamelyikét választották): Azoknak az előadásoknak a többsége, amelyeken részt vettem a 2016/17-es tanév őszi félévében (az egyes lehetőségek közül azokat jelölje meg, amelyek esetén az állítással egyetért):
- követhető volt
 - a tankönyvhöz képest többletismereteket adott
 - volt benne interaktív elem
 - szórakoztató/vicces volt
 - segítette a vizsgára való felkészülésem
 - szélesítette a látóköröm
 - felhívta a figyelmet az összefüggésekre a tananyagon belül
 - kitért az adott jogterület tágabb (pl. társadalmi) kontextusára
 - kitért az adott tananyag más tantárgyakhoz (jogterületekhez) való kapcsolódási pontjaira
 - bemutatta a gyakorlati problémákat
 - tudományos igényű volt
 - összességében elégedett voltam velük
 - egyéb:
- 9.** Mennyiben hasznos elemei a tantermi előadások a képzésnek? (1. teljesen feleslegesek, az előadás egy elavult oktatási módszer, amire nincs szükség/2. az előadás mint oktatási forma lehetne hasznos eleme a képzésnek, de jelenlegi formájukban a kari előadások többségére ez mégsem igaz/3. az előadás mint oktatási forma hasznos eleme a képzésnek, és a kari előadások többségére ez igaz is)
- 10.** Kérjük, írja le a jó előadás öt legfontosabb jellemzőjét! (azok válaszolhatnak rá, akik a 9. kérdésnél az utolsó két lehetőség valamelyikét választották):
- 11.** Az ideális előadás (azok válaszolhatnak rá, akik a 9. kérdésnél az utolsó két lehetőség valamelyikét választották): Az egyes szempontokat 1 és 5 között értékelje, aszerint hogy mennyiben ért egyet az állítással. 1. teljes mértékben egyetértek; 2. inkább egyetértek; 3. közömbös számomra/nem tudom megítélni; 4. inkább nem értek egyet; 5. egyáltalán nem értek egyet:
- szórakoztató
 - elgondolkodtató
 - elsősorban a vizsgára készít fel
 - túlmutat a tananyagon
 - szélesíti a látóköröm
 - felhívja a figyelmet az összefüggésekre a tananyagon belül
 - kitér az adott jogterület tágabb (pl. társadalmi) kontextusára
 - kitér az adott tananyag más tantárgyakhoz (jogterületekhez) való kapcsolódási pontjaira
 - bemutatja a gyakorlati problémákat
 - tudományos igényű
 - követhető
 - nem hosszabb egy óránál
 - készül hozzá ppt, prezi stb.
 - interaktív

2. MELLÉKLET

A NÉGY KARI OKTATÓVAL KÉSZÜLT INTERJÚK KÉRDÉSEI

1. Milyen tárgyakat adsz elő és mióta (beleértve az idegen nyelvű előadásokat is)?
2. Miért fontos, vagy nem fontos szerinted a tantermi előadás az oktatásban?
3. Szerinted mitől jó és mitől rossz egy tantermi előadás?
4. Mi az, amiért szívesen tartasz tantermi előadást?
5. Mi az, amit nem szeretsz a tantermi előadásokban előadóként?
6. Van-e olyan korábbi oktatód, aki számodra mintául szolgált a tantermi előadások kapcsán, ha igen, akkor miben?
7. Részt vettél-e olyan képzésen, amely kifejezetten az előadások tartására készített fel? *Ha igen, hasznosnak tartod? Mit tanultál? Ha nem, szükségét érzed-e? Miben lenne szükséged segítségre, hogy jobb előadóvá válj?*
8. Használ-sz-e, olvasol-e az előadások tartásáról, prezentációs technikákról szóló szakirodalmat? Ha igen, mit? Milyen könyveket, forrásokat ajánlanál más kari oktatóknak is?
9. Kérsz-e visszajelzést valakitől az előadásod „formájára”, kivitelezésére vonatkozóan? Szokás-e az a tanszéken, hogy a kollégák megnézik egymás előadását? Szükségét érzed-e ennek?
10. Szerinted melyek a legfontosabb különbségek a tantermi és a konferencia-előadások között?
11. Legjobb és legrosszabb élmény tantermi előadással kapcsolatban?
12. Kb. hány hallgató jár a tantermi előadásaidra, és ez hogyan változik a félév során?
13. Változtak-e, és ha igen, akkor miben a tantermi előadásaid az évek során?
14. Változnak-e, és ha igen, akkor miben az egy adott tárgyhoz tartozó előadásaid évről évre?
15. Mennyiben törekszel arra, hogy szórakoztató legyen a tantermi előadásod?
16. Hogyan készülsz fel egy tantermi előadásra?
17. Van-e különbség a magyar és az idegen nyelvű tantermi előadásaid között?
18. **Praktikák:**
 - tartasz-e emlékeztetőt?
 - tartasz-e bevezetőt?
 - tartasz-e összegzést?
 - kérdezel-e a hallgatóktól?
 - használ-sz-e írásbeli jegyzeteket, ha igen, akkor abba mit írsz?
 - csinál-sz-e ppt-t:
 - közzéteszed-e, ha igen, mikor?
 - mennyit írsz egy diára?
 - raksz-e bele képeket?
 - kb. mennyi idő jut egy diára?
 - az átadott információk mekkora hányadát tartalmazzák a diák?
 - használ-sz-e videót, hangot stb.?
 - egyéb programot, segédeszközt (kahoot.it stb.) használ-sz-e?
 - van-e valamilyen interaktív elem az előadásodban?
 - tartasz-e szünetet, ha igen, mikor?
 - használ-sz-e mikrofont?
 - ülve vagy állva beszélsz?
 - van-e egyéb olyan technikai jellegű megoldás, amelyet használ-sz?
19. Ha te lennél a kérdező, még mit kérdeztél volna meg magadtól?

ISBN 978-963-284-893-8

9 789632 848938